

Sophiendal Historie

Sophiendal, det tidligere Benediktinernes kloster, blev grundlagt i Veng år 1058 som landets ældste virksomhed. Kloster krøniken omtaler, at kong Knud den Store sendte engelske munke op ad Gudenåen til de ikke kunne sejle længere, hvor de skulle bygge en kirke og udbrede kristendommen. Det var en politisk handling for at knytte bånd mellem de to dele af riget England og Jylland og derved styrke kongemagten.

Da de gamle bygninger år 1875 blev nedrevet for at give plads for den nuværende hovedbygning, fandt man fundamenter og rester af bjælker, der bar tydelige spor af at være angrebet af ild.

Klosteret blev efter reformationen til Venggård, som det hed indtil 1768. Klosterkirken er landets ældste hus. Allerede på Valdemar den Stores tid, var klosteret i forfald, og fra år 1158 skrives, at der boede tre munke i klosteret, og at abbedens liv langtfra var dadelfrit. År 1165 slog nogle cisterciensermunke sig for kort tid med pavens billigelse ned i Veng Kloster med englænderen Briennus som abbed. År 1168 flyttede munkene videre til Kalv Ø i Skanderborg sø, der er del af Ring Kloster. År 1217 stadfæstede paven *Øm Klosters* besiddelse af Veng kirke.

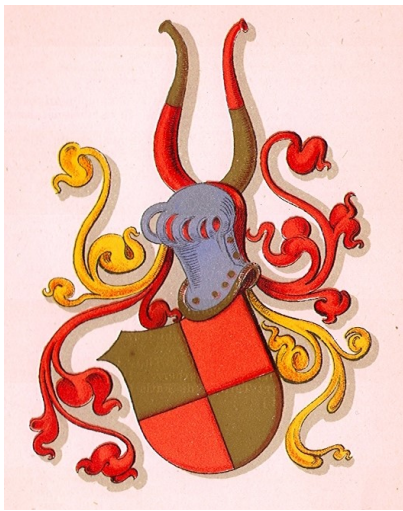
Flere bevarede mageskiftebreve giver oplysninger om Venggård. År 1236 anførtes, at abbeden i Øm Kloster overdrog Niels Mogensens sønner Øm Klosters rettigheder i »Sauebrock« og »Søeholtt« for en tredjedel i »Wenngedaardt«. I 1471 og 1484, nævnes gården igen under Øm Klosters gods.

I det 16. århundrede, møder vi gården i et sandemandsbrev fra 1546, og dernæst træffer vi den i jordebogen af 1573, samme år som det frie birk med Veng sogn oprettes. I jordebogen kaldes Gården Wengitgaardt, og hørte gennem Øm klostergoods til *kronen*.

Med enevælden indtræder en ny epoke i Venggårds historie. Den blev til skovridergård under Skanderborg Slot med et tilliggende på 26 tdr. hartkorn. (ca. 400 ha).

I 1683 udnævntes Christoph Elias Hynitsch til overførster og vildtmester i Nørrejylland nordlige del, og i 1696 ses i Skanderborg ryttergoods bøger, at Hynitsch har bopæl på Venggård. Helt op til 1767 bebos Venggård af overførstere, der administrerede kongens jagt og skove nord for Kolding. Overførster Hynitsch efterfulgtes i 1702 af Johan Hermann Ritter, der boede på Venggård til sin død 1736.

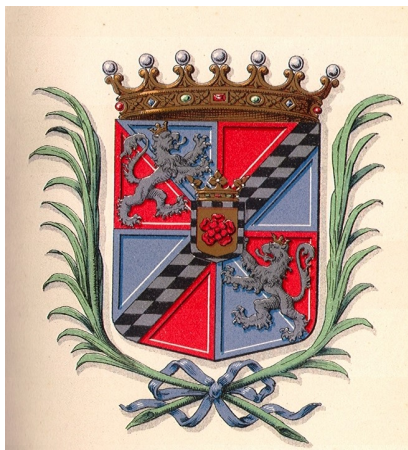
Fra midten af 17. århundrede gik det ned ad bakke med statens finanser, og i 1767 solgte kronen ud af godserne. Derved blev Skanderborg Ryttegods år 1767 solgt på auktion. Salget omfattede også Venggård, der med fæstegårde og gods solgtes for 34.809 rdl. til amtmand, gehejmeråd Frederik Ludvig von Woyda. Venggård var en mindre gård på 17 tdr. hartkorn (265 ha), der blev dyrket af fæstebønder.

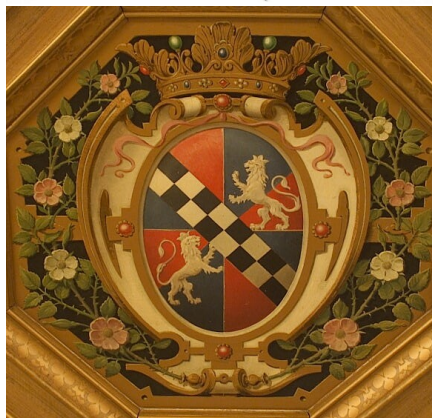
Den nye ejer fik same år bevilling på at gøre Venggård til en sædegård eller stamhus med adelige privilegier, og i skødet af 1768 nævnes det nye navn Sophiendal, idet gården blev opkaldt efter gehejmerådinde Frederikke Anna Sophie, født Adeler—et oldebarn af den legendariske søhelt admiral Cort Adeler. Von Woyda blev i 1730 amtmand i Skanderborg, et embede han besad til sin død 1778. Han boede på Sophiendal, der med kun 10 km til Skanderborg var en bekvem bolig for amtmanden. Antagelig har den gamle solide bindingsværksbygning fra overførstersædet stået endnu. Efter amtmandens død, overtog enken garden og boede på gården til sin død år 1805. Der blev år 1788 opsat en mindetavle af sort marmor over hende og hendes ægtefælle i Veng kirke.

Ægteparret von Woyda efterlod sig ingen sønner. En datter gift med baroniet Gavnøs første besidder Holger Reedtz Thott arvede ved gehejmerådindens død i 1805 gården. Deres to døtre Anna Magdalene Frederikke gift Bjelke, og Birgitte arvede Sophiendal. De solgte imidlertid kort tid senere efter at havde afhændet bøndergodset.

Hovedgården købtes af to mænd i fællesskab, byfoged Andreas Bagger i Skanderborg og møller Jørgen Gjering i Randers. I gården indestod imidlertid en prioritet på 12.000 rdl., der tilhørte arvingerne efter ægteparret von Woyda. De følgende år skulle blive en urolig tid. År 1811 solgtes den til en århusianer, Peder Skandorff. Da han døde år 1813, overgik den til hans svigersøn Chr. Møller Bus. Efter dennes død i 1820, gik Sophiendal på tvangsauktion. Gælden til von Woydas arvinger kunne ikke forrentes i årene efter 1815, hvor Napoleonskrigene og tabet af Norge havde bragt dårlige konjunkturer for landbruget. Da arvingerne ikke fik renter, gjorde de udlæg i gården, der i 1821 blev solgt på auktionen til baron Jørgen Rosenkrantz. År 1812 ægtede han Birgitte Charlotte Reedtz Thott fra Gavnø og blev derved medarving til von Woyda's bo.

Allerede fra sin barndom var Jørgen Rosenkrantz, der var søn fra Rosenholm, bestemt for en militære løbe-bane. Han blev 7 år gammel sekondløjtnant i infanteriet, der var en købt stilling. Faderen ville give ham god ballast på rejsen gennem livet. År 1786, 12 år gammel, blev han kadet på Landkadetakademiet, som officers-skolen dengang hed. I 1794 blev Jørgen Rosenkrantz afskediget for en disciplinær forseelse, og drog ud i verden på eventyr. Det passede godt til hans godt vilde og opfarende temperament. Han tjente som løjtnant ved Hessens jægerkorps. I 1808 forsøgte han at myrde Napoleon, men blev afsløret og straks dømt til døden. Det lykkedes ham at flygte til Danmark, hvor han slog sig ned på Vedø, som han købte. I 1821 overtog han Sophiendal, hvor han boende til sin død i 1831.

I 1833 købte hans sønner *Gottlob Emil Rosenkrantz* og *Frederik Werner Rosenkrantz* gården ved auktion. Købesummen var 11.150 rbl. I den første tid var det *Fritz Werner Rosenkrantz*, der styrede *Sophiendal*; han var i disse år ritmester ved dragonerne. I 1853 solgte han sin part i *Sophiendal* til broderen *Gottlob Emil*. *Sophiendal* havde fået kongelig tilladelse til at bevare hovedgårdsrettighederne. Navnlig skoven havde baron *Gottlobs* interesse. Han beplantede et areal på 10 ha med gran og fyr omkring gården. Bygningerne er opført i årene 1876- 84, efter tegningerne af arkitekt, professor *H. B. Storck*. Den smukke portal er tegnet af billedhugger *Ludvig Vieth*. Hallen er prydet med træværk og billedskærerarbejder. Ligheden med *Rosenholm Slot* er ikke tilfældig, da baronen var gift med en datter fra *Rosenholm*, baronesse *Elisabeth Louise Rosenkrantz*. Slottet er i renæssancestil af røde mursten og med granit sokkel. Et højere midterfløj med hovedindgang og to sidefløje med pavillonudbygninger. Hovedfløjen har tårn. Bygningen er rigt indfattet med prydelser af udhuggede sandsten.

Gottlob Emil Georg Frederik Baron, Rosenkrantz levede år 1803-84. Han var stiftsamtmand, søn af kaptajn *Jørgen Baron Rosenkrantz* og *Frederikke f. v. Marqvard*. Han blev født i *Hessen*, var student fra *Herlufsholm*, juridisk kandidat, avskultant i rentekammeret og kaptajn i *Kongens Livkorps*. I årene 1835-36 foretog han en udenlandsrejse til *Tyskland* og *Frankrig* i 2 år, uden at opgive sin stilling i rentekammeret, amtmand over *Ringkøbing*, *Thisted* og *Viborg* til 1879. Udnævnt til gehejmekonferensråd, kammerjunker, hofjægermester, kammerherre, kommandør af *Danebrog* og fik storkorset. Han var medlem af den jyske stænderforsamling 1842-46, medforfater til juni 1849 grundloven, medlem af rigsrådets landsting 1864-66. Han var ejer af *Sophiendal* og *Liselund* og døde i 1884. I 1843 ægtede han *Elisabeth Louise Baronesse Rosenkrantz*.

Indkørslen flankeres af to staldlænger fra 1871, og avlsgårdens ældste bygning er fra 1855. Den indre gård er beplantet med studsede linde, og i haven findes der pragtfulde gamle træer bl.a. en lind med 5 meter i omfang. Herregården blev et samlingssted for den store *Rosenkrantz* familie. Baronen var både for sin familie og for egnen en elskelig og elsket patriark. Han er bisat på *Veng kirkegård* i en gravhælvning, han selv havde indrettet, og hvortil der var indgang direkte fra haven. Efter hans død, gik *Sophiendal* over til hans enke *Elisabeth Louise*, født *Rosenkrantz* på *Rosenholm*. Hun overdrog gården til sin søn, den dygtige landmand, kammerherre, hofjægermester *Gunde Jørgen Holger Carl Rosenkrantz*. Han satte alt ind på at gøre gården til en rentabel ejendom. *Sophiendal* var ikke let at drive. *Jørgen Rosenkrantz* satte især ind på to punkter; forbedring af jorderne gennem afvanding og kvægavl samt rationel skovdrift.

Ved hans død i 1912, blev gården overtaget af sønnen *Holger Jørgen Gottlob Frederik Rosenkrantz*; han beholdt den til år 1942, hvor han solgte til forpagter *Johannes Jensen*, *Nebs Mølle* og *Svanholm* på *Sjælland*. *Rosenkrantz* flyttede til *Ørumgaard* ved *Vejle*, hvortil mange slægtsportrætter, hvoriblandt *G. Grogers* store portræt af *Frederik VI's* udenrigsminister *Niels Rosenkrantz*, *Wuchters* portræt af *Hannibal Sehested*, miniaturer, det *Rabenske* sølvudstyr fra *Kjærstrup*, som baronesse *Elisabeth Louise Rosenkrantz* havde arvet. Ved sin død i 1962, blev baronen begravet hos sine fædre i gravhælvningen på *Veng kirkegård*.

Ved godsejer Jensens død i 1964, var bygningerne i stærkt forfald. Den smukt dekorerede hall var indrettet til kornmagasin og rotter fæddedes overalt.

Sophiendal blev i 1966 solgt af arvingerne til entreprenør *Erik Christensen*, Skovlunde. Han udførte en væsentlig modernisering af slottet, indlagde centralvarme og satte avlsbygningerne i stand. Godset blev drevet med kvæg og jagtvæsen. Dyrehaven stammer fra den tid.

I 1975 købte Linde Jacobsen godset. Rentebyrden overhalede indtægterne, hvorfor ejendommen i 1980 måtte sælges på auktion til Landsretssagfører Orla Lokdam, der købte som panthaver. Sagføreren solgte i 1989 til Sophiendal A/S ved bager H P From.

I 1994 kom aktierne igen på Lokdam familiens hænder. Slottet er nu indrettet som hotel med restaurant og har en butik med brugskunst og vin. Arealet er 415 ha eller 730 tdr. ld., heraf 260 ager, 170 eng og 300 skov. Landbruget drives med frø, korn og kødkvæg, der fra løsdriftsstald græsser engene omkring Veng sø. Skoven drives naturnært med frøforyngelse af især Nordamerikanske træarter som Douglas, Sitkagran og Grandis. Der er en produktion af juletræer og pyntegrønt samt af brænde.

BYGNINGER:

1058 Klosterkirken opført
1768 Trefløjet bindingsværksgård nu kaldt Sophiendal
Fæstegårdene udskiftes
1828 Storbrand i Veng
1855 Lade opført
1871 Stalde opført
1875-1884 Hovedbygningen opført ved H. B. Storck
1990 Slottet åbnede som slotshotel
1991 Opførelse af korn- og frøtørreri
1998 Opførelse af løsdriftsstald
2000 Renovering af hestestald til konferencelokaler
2008 Renovering af kostald fra 1855
2022 Sophiendal omtales i bogen ”Fra saga til slotsliv” af Gorm Lokdam Royal Classic forlag.

EJERE

1058-1217 Veng kloster bygget af Benediktinermunke
1165 Valdemar den 1.
1166-1168 Klostret overtages af Cistercienser munke
1217-1236 Kronen ejer Veng Kloster
1236 Ridder Niels Mogensen 's sønner
1471-1485 Lensmand, ridder Niels Andersen
1485 Lensmand, ridder Stig Nielsen
1536-1767 Overførstersæde for kronens skov- og jagtvæsen under Skanderborg Slot
1702 Overførster Christoffer E Hynitsch
1715 Overførster Søren Rasmussen
1718-1736 Overførster Johan Hermann Ritter
1736-1766 Overførster Friderich von Pultz
1767-1778 Gehejmeråd, amtmand Fr. Ludvig von Woyda
1778-1805 Enke Frederikke Anna Sophie Adeler gift v Woyda
1805-1809 Børnebørn: Anne Magdalene, Frederikke Bielke og Birgitte Charlotte Reedtz-Thott
1809-1811 Byfoged Andr. Bagger Møller Jørgen M. Gjesing
1811-1813 Peder Skandorff
1813-1820 Svingersøn Christian Møller Bus
1820-1821 Slægten von Woyda som panthaver
1821-1831 Jørgen baron Rosenkrantz til Vedø
1831-1833 Enke Birgitte Charlotte Holgersdatter Reedtz Thott født på Gavnø, gift Rosenkrantz
1833-1853 2 sønner, baroner oberst gehejmeråd Gottlob Emil Rosenkrantz og Frederik Werner Rosenkrantz
1853-1884 Gottlob Emil Jørgensen baron Rosenkrantz
1884-1886 Enke Elisabeth Louise født Rosenkrantz
1886-1912 Søn kammerherre, hofjægmester Gunde Jørgen Holger Carl Gottlobsen baron Rosenkrantz
1912-1942 Holger Jørgen G. Fr. G. baron Rosenkrantz
1942-1964 Johns. Jensen
1964-1966 Dødsbo
1966-1975 Entreprenør Erik Christensen
1975-1980 Erik Linde Jacobsen
1980-1989 Landsretssagfører Orla Lokdam
1989-1994 Sophiendal A/S ved Hans Peder From
1994- Sophiendal ApS ved familien Lokdam

